

Formanden kommentarer til den folkekirkelige situation 2020

2020 annus mirabilis – 2020 annus horribilis.

2020 jubelår eller rædselsår?

Så enkelt kunne 2020 egentlig sammenfattes set fra mit perspektiv.

2020 var planlagt som det store jubilæumsår. Vi skulle markere Landsforeningen af Menighedsråds 100 års- jubilæum med et fokus på lægfolkets betydning for folkekirken og demokratiet i folkekirken. Det hele skulle krones med et menighedsrådsvalg, hvor 12.500 repræsentanter for det myndige lægfolk skulle vælges til at tage ansvaret for en folkekirke, der er demokratisk baseret og lokalt forankret.

Den del af jubilæumsfejringen er blevet varetaget af Inge Lise Pedersen, der med jubilæumsbogen "Rådene der forandrede folkekirken" sætter dette i et historisk perspektiv, og af Hans Raun Iversen, der i sin tale til menighedsrådene i seneste nummer af Menighedsrådenes blad sætter menighedsrådenes betydning i et teologisk og aktuelt perspektiv.

2020 blev i stedet domineret af coronakrisen. En global pandemi satte en helt anden dagsorden for det danske samfund, for folkekirken og for Landsforeningen af Menighedsråd. Vi har foreløbig oplevet nedlukning af samfundet, lukkede kirker som aldrig før i historien, selv i påsken, og for Landsforeningen en række af ændringer for det delegeretmøde, som vi nu afvikler uden at kunne være sammen fysisk.

Om noget viser det begrænsningerne i den menneskelige planlægning. Vi har glemt som de gamle at sige "om Gud vil" i vores overdrevne tillid til vores egne planer. Mange af os kan dårligt vente på, at vi kommer tilbage til normale tilstande, at alt bliver som det var før. Men virkeligheden er jo desværre nok, at ingen ved, hvor lang tid der går, før vi er på den anden side af krisen. Og vi ved ikke, hvilken normalt tilstand vi skal forvente, når vi engang er igennem den aktuelle krise. Vi har lært at sige "om coronaen vil" som en besværgelse af alle fremtidsplaners midlertidige karakter.

Det er således næsten umuligt ikke at sætte den folkekirkelige situation i 2020 i relation til coronakrisen, selv om vi var optagede af andre emner, før krisen ramte os i marts måned, og selv om vi helst vil forholde os til andre udfordringer på den anden side af krisen.

Hvad har vi lært af krisen, og hvordan har vi håndteret de særlige udfordringer, som krisen har stillet os over for?

Folkekirken var meget hurtig til at lukke ned sammen med resten af samfundet i marts måned. Kirkerne blev lukket, medarbejderne sendt hjem og alle gudstjenester og aktiviteter blev indstillet. Det var på mange måder en naturlig og nødvendig konsekvens af, at vi befandt os i en ukendt situation. Der var ikke plads til de finere nuancer i, hvem der egentlig har kompetence til at træffe så omfattende beslutninger. Det var vigtigere, at der blev taget ansvar hurtigt og konsekvent og uden for meget slør i kommunikationen. Fra Landsforeningens side var der fra starten opbakning til at opfordre menighedsrådene til at følge de anbefalinger, som myndighederne og biskopperne kom med. Vi besluttede endog at give menighedsrådene adgang til en samlet vejledning, som løbende blev opdateret.

Lokalt var kreativiteten stor. Der blev udviklet nye digitale gudstjenesteformer og opsøgende fysiske tilbud, mens døren til kirken og sognegården var lukket.

Sprækkerne i denne enighed viste sig i forbindelse med drøftelserne om en genåbning. Hvor hurtigt skulle folkekirken åbne igen, og hvordan skulle man tolke regeringens forskellige udmeldinger? Det var der desværre ikke enighed om. Fra Landsforeningens side havde vi fornemmelsen af at stå alene på perronen med støtte til regeringens håndtering, samtidig med at samme regering ikke fandt det nødvendigt at lytte til repræsentanter for de menighedsråd, som ville stå med ansvaret lokalt.

Vi blev derfor tvunget til at agere anderledes efter påskens fortsatte lukning af kirkerne. Det betød, at vi forholdt os mere kritisk til, om der var et sundhedsmæssigt og juridisk grundlag for de forskellige anbefalinger og vejledninger.

Vi udarbejdede et forslag til en plan for en gradvis og ansvarlig genåbning af folkekirken allerede i ugen efter påske. Og vi tog de nødvendige politiske kontakter til Folketingets partier for at sikre, at folkekirken ikke blev glemt i de politiske forhandlinger om næste fase af genåbningen. Det var et langt, sejt træk, der førte til, at vi atter kunne samles til fysiske gudstjenester i kirkerummet fra Kristi Himmelfartsdag.

Nedlukningen af samfundet og folkekirken kunne besluttet oppefra. Genåbningen krævede derimod aktiv medvirken fra menighedsrådene. Det flyttede ansvaret ud til det lokale niveau, hvor menighedsrådene tilrettelagde en ansvarlig genåbning i en god dialog med medarbejdere, frivillige og præster.

Vi demonstrerede, at vi godt kan balancere mellem de foranderlige krav og anbefalinger, som vi løbende blev mødt med. Vi viste, at der lokalt er fleksibilitet til at indrette sig på ændrede vilkår. Der er blevet stillet store krav til alle folkekirkens ansatte, frivillige og menighedsråd i de seneste måneder, og alt tyder på, at det vil fortsætte i en ganske lang periode endnu.

Den øgede smittespredning, som vi aktuelt oplever i samfundet, har også haft betydning for folkekirken med skærpede krav om, hvor mange vi kan forsamles og med krav om brug af mundbind.

Regler bliver ændret med kort varsel, og der skal planlægges forfra. Vi har lært, at intet er sikkert, men at det er nødvendigt at holde flere muligheder åbne. Det vil også være situationen for julens gudstjenester. Det stiller store krav til fleksibilitet og engagement hos alle involverede, men jeg oplever også, at der alle steder har været og er stor forståelse for, at det er en fælles opgave at komme igennem coronakrisen.

Og midt i alt dette har menighedsrådene fortsat arbejdet. Vi har gennemført et menighedsrådsvalg efter en ny valgform med valg på valgforsamlinger. Den nye valgform har overordnet været en succes, men der er som forventeligt også skønhedspletter, som der skal arbejdes med frem mod næste valg.

Under de svære vilkår, der har været i år, for at kontakte potentielle kandidater har resultatet af menighedsrådsvalget langt de fleste steder været en succes. Der er blevet valgt en god blanding af erfarne og nye menighedsrådsmedlemmer. Der har været den forventelige foryngelse af rådene, og der er en god aldersspredning blandt de valgte. Det lover godt for folkekirken, at der selv i en tid, der har været så usædvanlig som dette år, er der 12.500 folkekirkemedlemmer, der lader sig vælge til at yde en indsats og tage ansvar for den lokale kirkes udvikling.

Vi der er erfarne i menighedsrådssammenhæng skal virkelig gøre en indsats for, at det engagement, der får nye kandidater til at melde sig, ikke dør i mødet med gamle rutiner og administrative opgaver. Lad os bruge tid på at gennemtænke, om vi har indrettet os på den rigtige måde i menighedsrådets arbejde. Bruger vi tiden på det, der skaber værdi, liv og vækst for den lokale kirke og for den enkelte? Er vi rede til at give plads til nye erfaringer og kompetencer, så vi kan udvikle og forny kirken, og dermed bevare kernen og fastholde folkekirkens relevans?

At der er anslået 5.000 nye menighedsrådsmedlemmer, der melder sig klar til at tage ansvar, selv i et rædselsår som dette, vidner om stor robusthed.

For Landsforeningen har året budt på en ganske omfattende ændring af den normale arbejdsrytme. Vi har gjort vores egne erfaringer med forskellige digitale mødeformer. Vi har været tvunget til at agere hurtigere og mere agilt for at kunne træffe beslutninger, der passer til de løbende ændringer i vilkårene. Også hurtigere end der nogle gange har været belæg for i vores egne vedtægter og forretningsorden.

Vi har lært betydningen af at kommunikere mere direkte og rettidigt til både menighedsråd og pressen. Det er min vurdering, at det har haft stor betydning for Landsforeningens omdømme, at vi konsekvent har stillet os til rådighed for pressehenvendelser, også når det af gode grunde har været svært at give konkrete og præcise svar. Vi har oplevet, at folketingspolitikere langt mere direkte har efterspurgt menighedsrådsmedlemmernes holdninger, som de repræsenteres af Landsforeningen, og vi er lykkedes med at etablere gode relationer til de fleste af Folketingets partier.

Krisen har også demonstreret, at folkekirken ikke er isoleret fra resten af samfundet. Vi er måske undervejs blevet mere ydmyge om den betydning, vi har. Det har undervejs ikke været uproblematisk at sikre opmærksomheden om folkekirkens betydning, at vi ikke bare er økonomiske aktører, men at vi som mennesker også har åndelige, sociale og kulturelle behov. Vi skal fortsat kæmpe for, at folkekirken ikke reduceres til den overflødige pynt på toppen af behovspyramiden, når fitnesscentre, fodboldkampe og forretningerne har fået deres.

Krisen har på godt og ondt demonstreret folkekirkens nære forhold til staten. Den politiske tradition har i mange år været, at staten respekterer folkekirkens uafhængighed, holder mere end en armslængde og ikke griber ind i folkekirkens interne forhold. Statens opgave har efter denne traditionelle opfattelse været at understøtte folkekirken og sørge for den nødvendige regulering, helst på folkekirkens udtrykkelige initiativ. Under corona-krisen har vi imidlertid oplevet, at folkekirken er blevet håndteret som alle andre dele af staten og den offentlige forvaltning. Folkekirkens og menighedsrådenes ansatte blev sendt hjem, kirker blev lukket for offentligheden, mulighederne for at samles til gudstjenester, kirkelige handlinger og aktiviteter i sognet er blevet reguleret af staten, alt sammen gennem regeringsbeslutninger uden høring eller inddragelse af folkekirken.

Endelig har krisen demonstreret, at menighedsrådenes uafhængighed ikke kan tages for givet. I krisesituationen har folkekirkens hierarkiske struktur været tydeligere, og konturerne af statskirken er blevet tegnet op. Der har været en lige kommandovej fra de centrale dele af regeringen, til Kirkemистерiet, til biskopperne, til provsterne og til de enkelte menighedsråd. Vi skal fortsat værne om menighedsrådene som selvstændige, kollegiale forvaltningsmyndigheder.

Den vigtigste lære er derfor, at krisesituationen ikke må blive den nye normaltilstand. Det kan godt være urealistisk at forestille sig, at vi vender tilbage til den normaltilstand, vi kendte fra tidligere. Derfor bliver det så meget vigtigere, at vi får en bred drøftelse om, hvordan den nye normaltilstand bør se ud. Vi skal ikke acceptere en situation, hvor folkekirkens indre forhold styres af

regeringsdekreter, og hvor menighedsrådene bliver underlagt magtens vertikal, som den nye normal. Og vi skal tage ved lære, så vi kan sikre, at folkekirkens samfundsmæssige rolle ikke er det første, der bliver sat til side i den næste krise.

For realistisk set må vi indstille os på, at pandemier er noget, der kan ramme os med mellemrum. Her er der grænser for, hvad folkekirken og samfundet kan bære, hvis vi hver gang skal leve under så omfattende restriktioner, som vi har set i år.

Vi skal sikre, at normalstrukturen også kan håndtere kriser. At vi har et kriseberedskab, så vi kan finde gode løsninger, når den næste krise rammer os. Og uden at det igen bliver nødvendigt at koncentrere magten. Vi har brug for et kriseberedskab, der sikrer den gode dialog mellem arbejdsgivere og faglige organisationer på nationalt plan, og den gode dialog mellem menighedsråd, ansatte, præster og frivillige på lokalt plan. Vi skal sikre, at menighedsråd og provstiudvalg, præster, provster og biskopper får mulighed for at udfylde den rolle, som de hver især er tildelt.

Der er i virkeligheden nogle fundamentale principper på spil her, som vi bør stå vagt om.

Det første handler om lægfolkets rolle i vores folkekirke. Vi har hverken en bispekirke eller en præstekirke, men en evangelisk-luthersk folkekirke baseret på det almene præstedømme, på at vi alle først og fremmest er en del af lægfolket, før nogen er kaldet til at varetage embedet som præst, ansat til ledelsesopgaven som provst eller valgt til at føre tilsyn som biskop.

Det andet handler om demokratiet i folkekirken. Folkekirken er kirke i et demokratisk samfund. Folkekirkens styre bør derfor også være demokratisk, dels gennem alle borgernes valg af Folketinget, dels gennem medlemmernes demokratiske valg af repræsentanter til menighedsrådene. Menighedsrådene er fundamentet for valg af provstiudvalg og stiftsråd, for valg af biskopper og for menighedernes kaldelse af præster.

Det tredje forener de to andre principper og handler om menighedsrådene som ansvarlige repræsentanter for et myndigt lægfolk. Det er netop dette, der er kommet til udtryk ved årets menighedsrådsvalg. Og det er dette princip, som vi bør fastholde i krisesituationer såvel som i den kommende normalsituation.

På denne måde hænger jubilæumstemaerne, erfaringerne fra coronakrisen og den politiske dagsorden for de kommende år alligevel sammen.

Når vi drøfter folkekirkens styrelse, handler det om demokratiet i folkekirken, det demokrati som langsomt er blevet bygget op nedefra med menighedsrådene og gradvist er blevet udvidet i Landsforeningen af Menighedsråds 100-årige historie. Derfor skal vi arbejde for øget demokratisk kontrol med landskirkeskatten, som vi allerede kender det med den lokale kirkeskat.

Når vi drøfter arbejdsgiverorganisationen og indsatsen for at få forhandlingsretten, handler det om at skaffe respekt for menighedsrådenes uafhængighed, som myndighed og som arbejdsgivere.

Når vi drøfter liturgi, handler det om det myndige lægfolks medansvar for gudstjenester og for folkekirkens indre anliggender i et samvirke med præster og biskopper. Selvom debatten lige nu er gået i stå, må vi i fællesskab arbejde for, at samtalen om kirkens fremtidige liturgiske ordning genoptages.

Og endelig så handler vores drøftelse om den grønne omstilling om folkekirkens placering i samfundet. Folkekirken er ikke isoleret eller afsondret fra samfundet, men må engagere sig og tage ansvar

for beslutninger på såvel nationalt som lokalt plan. Her skal vi aktivt være med til at forme fremtiden og fastlægge vores egne ambitiøse målsætninger.

Det kommende foreningsår bliver kort – kun godt 7 måneder, indtil vi atter samles til delegeret-møde ”om coronaen vil”. Til den tid håber jeg, at vi er ovre det værste, så der er mulighed for at mødes fysisk. Vi skal dog ikke lade os bremse mere end nødvendigt. Vi skal om nødvendigt udnytte de nye muligheder for at mødes, så vi kan fortsætte samtalen om de store temaer, som Landsforeningens jubilæum skulle være med til at sætte på dagsordenen. Og vi skal løbende tage nye emner op, som trænger sig på. Jeg forudser, at vi også i det kommende år kommer til at sige meget mere om, hvordan vi sikrer folkekirkens tilstedeværelse overalt. Det handler nemlig om meget mere end præstemangel.

Indtil da udtrykkes håbet bedst med det gamle ord:

Gud i vold!

Uanset om der så måtte følge endnu et rædselsår, eller om det lysner for et sandt jubelår.